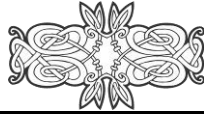

АКТУАЛЬНА ТЕМА

ACTUAL THEME

УДК 338.43 : 332.14
JEL Classification O18

Баланюк Іван

д.е.н., професор, завідувач кафедри обліку і аудиту
ДВНЗ "Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника"
м. Івано-Франківськ, Україна
E-mail: ifbalaniuk@gmail.com

Довгань Ольга

молодший науковий співробітник науково-технологічного відділу
аграрної економіки, інформаційно-аналітичної роботи,
маркетингу і трансферу інновацій
Тернопільська державна сільськогосподарська дослідна станція
Інституту кормів та сільського господарства Поділля НААН
м. Тернопіль, Україна
E-mail: dovhanom@gmail.com

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ СТАНОВЛЕННЯ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ ВИМІР ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Анотація

Проведені в Україні економічні та аграрні реформи призвели до негативних наслідків у розвитку сільських територій, які мають безпосередню дію на стан і функціонування сільського населення України. До цих результатів можна віднести такі суттєві зміни, як: постійне зменшення кількості сільського населення, низький рівень їхнього життя, деградація і вимирання сіл, нерозвиненість соціальної інфраструктури, переважна сільськогосподарська спеціалізація економіки територій тощо. Проблеми сільських територій України є на сьогодні значними, набули національного масштабу і загрозливо критичного характеру. Вирішити вказані питання сільські громади не можуть, оскільки не володіють необхідними повноваженнями та інструментами для забезпечення подальшого розвитку сільських територій та потреб сільського населення.

Методологія дослідження базується на діалектичному та системному підходах до наукового пізнання і загальнотеоретичного осмислення стану та функціонування сільських територій України. Методологічною основою дослідження слугують наукові розробки вітчизняних вчених з питань теоретико-методологічного забезпечення оцінки та обґрунтування розвитку сільських територій.

Дослідження присвячене розкриттю основних складових сучасного стану функціонування соціальної та економічної сфер сільських територій України. Встановлено основні причино-наслідкові зв'язки між результатами державної політики та негативними проявами у життєдіяльності сільського населення.

Подальші дослідження в аналізованій сфері доцільно зосередити на більш чіткому обґрунтуванні проблем та напрямів їх вирішення за допомогою реалізації концепції та стратегії розвитку сільських територій, запровадженню ефективного організаційно-економічного механізму їх становлення.

Ключові слова: сільські території, сільське населення, оцінка, соціально-економічний розвиток, стратегія, концепція.

Вступ.

Проведені в Україні економічні та аграрні реформи призвели до негативних наслідків у розвитку сільських територій, які мають безпосередню дію на стан і функціонування сільського населення України. Поглиблення кризового становища в економічній та соціальній сферах сільських територій відбулося також і внаслідок загальносвітових тенденцій. До цих результатів можна віднести такі суттєві зміни, як: постійне зменшення кількості сільського населення, низький рівень їхнього життя, деградація і вимирання сіл, нерозвиненість соціальної інфраструктури, переважна сільськогосподарська спеціалізація економіки сільських територій тощо.

Проблеми сільських територій України є на сьогодні значними, набули національного масштабу і загрозово критичного характеру. Це відбувається в умовах, коли на сільських територіях проживає третина населення країни, вони формують продовольчу безпеку держави, відповідають за екологічну складову розвитку переважної частини території країни. Вирішити вказані питання сільські громади не можуть, оскільки не володіють необхідними повноваженнями та інструментами для забезпечення подальшого розвитку сільських територій та потреб сільського населення.

Тому основною передумовою соціально-економічного розвитку сільських територій є об'єднання зусиль державних, регіональних, місцевих органів влади та населення конкретних сільських територій для розробки стратегій розвитку сільських територій різних рівнів, виходячи з результатів обґрунтованої оцінки реального стану, прогнозування майбутніх перспектив і позицій взаємовигідного партнерства різних інституцій на національному, регіональному та місцевому рівнях.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Вагомий внесок у дослідження проблем теорії і практики функціонування та розвитку сільських територій України зробили такі вчені, як: О.М. Бородіна, О.М. Булавка, Ю.Е. Губені [2], М.Ф. Кропивко, А.В. Лісовий [7], М.Й. Малік [8], О.М. Могильний [9], О.І. Павлов [10], І.В. Прокопа, В.А. Пулім [8], П.Т. Саблук, В.М. Чопенко [16], В.В. Юрчишин [17] та інші.

Результати їх наукового пошуку відіграють значну роль у вирішенні соціально-економічних питань становлення сільських територій. В той же час, нестабільний стан функціонування сільських територій та існуючі негативні наслідки проведених реформ, які вплинули на рівень життя сільського населення, обумовлюють необхідність застосування комплексного підходу і проведення додаткових наукових досліджень в цій сфері, що ще раз підтверджує актуальність обраної тематики.

Мета.

Метою статті є оцінити реальний стан соціально-економічних передумов становлення сільських територій та обґрунтувати стратегічні напрями їх розвитку в умовах застосування новітньої економічної державної політики щодо подолання кризових явищ.

Методологія дослідження.

Методологія дослідження базується на діалектичному та системному підходах до наукового пізнання і загальнотеоретичного осмислення стану та функціонування сільських територій України. Для досягнення поставленої мети використано також наступні методи: монографічний, абстрактно-логічний, індукції і дедукції, емпіричний, статистичних спостережень, порівняння, середніх величин, рядів динаміки. Методологічною основою дослідження слугують наукові розробки вітчизняних вчених з питань теоретико-методологічного забезпечення оцінки та обґрунтування розвитку сільських територій.

Результати.

Внаслідок соціально-економічних трансформацій, які відбулися в усіх секторах національної економіки України, зокрема в агропромисловому комплексі, протягом минулих років, економічна ефективність виробництва поступово зростала, значно підвищився його експортний потенціал. Незважаючи на це, соціально-економічна сфера сільських територій знаходиться нині на стадії занепаду: постійно зменшується чисельність сільського населення, смертність значно перевищує народжуваність, низькою є тривалість життя, спостерігається старіння населення й погіршення його статеві-вікової структури; незадовільним залишається фінансово-економічне забезпечення життя сільського населення; поглиблюється деградація поселенської мережі; загострюються проблеми охорони довкілля тощо [16].

На сьогодні різниця між рівнем життя у місті і в селі України разюча і проглядається як у площині економіки (доходи сільського населення нижчі, ніж у міського населення, а рівень безробіття – у кілька разів вищий), так і в площині соціальних (практично повністю зруйнована інфраструктура села) та екологічних аспектів (сільські території виступають полігонами захоронення шкідливих відходів, забруднюються необґрунтованим використанням хімічних засобів у процесі здійснення сільськогосподарського виробництва тощо), що в результаті спричиняє низку соціально-економічних та демографічних проблем і негативних явищ – міграційний вплив населення із села в пошуках заробітків і кращого життя, у тому числі й за кордон, вимирання сіл [15]. Із 2,5 млн українських мігрантів, які виїхали за кордон протягом 2014-2016 років, жителі сільської місцевості становлять 40% [5].

Впродовж тривалого часу в Україні зменшується людність сіл, скорочується сільська поселенська мережа. Зміни, які відбулися тут протягом 1990-2016 рр., вражають [16]. Так, на початок 2017 року в Україні офіційно нараховувалося 28377 сільських населених пунктів, що на 427 сільських населених пунктів менше порівняно з початком 1990 року. За останні п'ять років кількість сільських населених пунктів зменшилася на 94 од., що можна охарактеризувати як поглиблення кризових явищ.

У 2016 році порівняно з 2012-м середня чисельність жителів на один сільський населений пункт зменшилася з 498 до 462 осіб (на 7,2%), за цей період втрачено 64 села, тобто щороку з карти України зникало в середньому 16 сіл (табл. 1).

Таблиця 1

Адміністративно-територіальний устрій України*

(на 1 січня)

Рік	Райони	Сільські населені пункти		Сільське населення		Чисельність жителів на один населений пункт	
		од.	+/- до попереднього року	тис. осіб	% до попереднього року	осіб	% до попереднього року
2013	490	28441	х	14174,4	х	498	х
2014	490	28397	-44	14089,6	99,4	496	99,6
2015	490	28388	-9	13256,2	94,1	467	94,2
2016	490	28385	-3	13175,6	99,4	464	99,4
2017	490	28377	-8	13102,2	99,4	462	99,6

*Джерело: [4]

Загрозливий характер соціально-демографічної ситуації сільських територій України демонструють такі показники. На початок 2017 року чисельність наявного населення України становила 42584,5 тис. осіб, із них у сільській місцевості – 13102,2 тис. осіб, або 30,8% від загальної чисельності. За 2016 рік чисельність сільського населення зменшилася на 73,4 тис. осіб, а протягом 2012-2016 рр. – на 1072,2 тис. осіб, або на 8,2% (табл. 2).

Скорочення сільської поселенської мережі відбувається через зменшення чисельності жителів села внаслідок природного скорочення населення.

У 2016 році в сільській місцевості народилося 138,3 тис. осіб (10,8 осіб на 1000 осіб наявного

населення), а померло 229,0 тис. осіб (17,6 осіб на 1000 осіб наявного населення) (табл. 3). Рівень природного скорочення населення в сільській місцевості за 2016 рік (6,8) більш як удвічі перевищує рівень природного скорочення населення у міських поселеннях (3,2) [3].

Таблиця 2

Чисельність наявного населення України, тис. осіб*

Рік	На початок року						Питома вага сільського населення у загальній чисельності	
	усе населення	% до попереднього року	міське	% до попереднього року	сільське	% до попереднього року	%	+/- в.п.
2013	45553,0	х	31378,6	х	14174,4	98,2	31,1	х
2014	45426,2	99,7	31336,6	99,9	14089,6	99,4	31,0	-0,1
2015	42929,3	94,5	29673,1	94,7	13256,2	94,1	30,9	-0,1
2016	42760,5	99,6	29585,0	99,7	13175,6	99,4	30,8	-0,1
2017	42584,5	99,6	29482,3	99,7	13102,2	99,4	30,8	0,0

*Джерело: [4]

Тому можна зробити висновок, що демографічна ситуація в Україні невблаганно рухається до європейського показника – 5% сільського населення (зараз 30,8%).

Таблиця 3

Народжуваність, смертність та природний приріст (скорочення) населення у сільській місцевості*

Рік	Осіб			На 1 000 осіб наявного населення		
	кількість живонароджених	кількість померлих	природний приріст, скорочення (-)	кількість живонароджених	кількість померлих	природний приріст, скорочення (-)
2012	179 106	251 352	-72 246	12,6	17,7	-5,1
2013	173 373	249 815	-76 442	12,3	17,7	-5,4
2014	161 692	240 557	-78 865	12,2	18,1	-5,9
2015	145 699	236 047	-90 348	11,3	18,0	-6,7
2016	138 349	228 997	-90 648	10,8	17,6	-6,8

*Джерело: [4]

Отже, критичний стан демографічної ситуації на селі, знелюднення сільських територій України, деградація сільської поселенської мережі набувають ознак проблеми національного масштабу та вимагають запровадження комплексу дієвих економічних та адміністративно-правових заходів.

Поглиблює негативні тенденції соціального характеру й економічна складова життєдіяльності сільського населення, зокрема, що стосується економічної активності і зайнятості. Здійснений аналіз засвідчив про наявні проблеми у сільських територіях, порівняно із міськими поселеннями. Так, протягом 2012-2016 років чисельність економічно активного населення у віці 15-70 років, яке проживає у сільській місцевості, скоротилася з 6878,6 тис. осіб до 5648,7 тис. осіб, або складає 82,1%. З них працездатного віку залишилося 95,6% (або 5404,8 тис. осіб), що на 1 в.п. менше, ніж у міських поселеннях (табл. 4).

Ключовим фактором в економічній активності населення є чисельність реально зайнятих осіб у секторах національної економіки. Слід зазначити, що із наявних 5648,7 тис. осіб зайнятими на сільських територіях є трохи більше 90% населення, або 5098,4 тис. осіб. Порівняно із 2012 роком їх чисельність скоротилася на 1272,3 тис. осіб, що складає 80,0 відсотків. У міських поселеннях ситуація із зайнятістю залишається подібною. Так, у містах на кінець 2016 року проживало 11178,5 тис. осіб (або 79,9%), які є зайнятими. Це складає 90,8 відсотків від усіх економічно активних осіб.

При цьому на сільських територіях за останні 5 років прослідковуються більш швидкі темпи

зростання чисельності безробітного населення. Станом на кінець 2016 року зафіксовано 550,3 тис. безробітних осіб, що порівняно із 2012 роком на 42,4 тис. осіб більше, або 8,3%. У міських поселеннях чисельність безробітних навпаки знизилася – з 1149,3 тис. осіб до 1127,3 тис. осіб, що склало 98,0%.

Таблиця 4

Економічна активність населення України за місцем проживання*

Рік	Економічно активне населення у віці 15-70 років, тис. осіб											
	Усього				у тому числі							
					зайняті				безробітні			
	міські поселення	% до попереднього року	сільська місцевість	% до попереднього року	міські поселення	% до попереднього року	сільська місцевість	% до попереднього року	міські поселення	% до попереднього року	сільська місцевість	% до попереднього року
2012	15132,9	x	6878,6	x	13983,6	x	6370,7	x	1149,3	x	507,9	x
2013	15072,6	99,6	6908,0	100,4	13998,2	100,1	6405,9	100,6	1074,4	93,5	502,1	98,9
2014	14070,3	93,4	5850,6	84,7	12780,9	91,3	5292,4	82,6	1289,4	120,0	558,2	111,2
2015	12430,4	88,3	5667,5	96,9	11309,0	88,5	5134,2	97,0	1121,4	87,0	533,3	95,5
2016	12306,4	99,0	5648,7	99,7	11178,5	98,8	5098,4	99,3	1127,9	100,6	550,3	103,2

*Джерело: [12]

Таким чином, можна говорити про досягнення певних рівнів економічної активності сільського населення, а відповідно зайнятості і безробіття. Як свідчать дані таблиці 5, рівень економічної активності населення сільських територій за досліджуваний період скоротився із 67,7% до 60,9% (у міських поселеннях – з 63,3% до 62,8%). Тобто у міських поселеннях при дещо нижчому значенні показника скорочення майже не відбулося (0,5 в.п.), а в сільській місцевості навпаки зниження можна охарактеризувати як істотне – мінус 6,8 відсотків.

Таблиця 5

Рівні економічної активності, зайнятості і безробіття в Україні за місцем проживання*

Рік	Рівень економічної активності, %				Рівень зайнятості, %				Рівень безробіття, %			
	міські поселення	% до попереднього року	сільська місцевість	% до попереднього року	міські поселення	% до попереднього року	сільська місцевість	% до попереднього року	міські поселення	% до попереднього року	сільська місцевість	% до попереднього року
2012	63,3	x	67,7	x	58,5	x	62,7	x	7,6	x	7,4	x
2013	63,4	100,2	68,5	101,2	58,9	100,7	63,5	101,3	7,1	93,4	7,3	98,6
2014	62,6	98,7	61,8	90,2	56,9	96,6	55,9	88,0	9,2	129,6	9,5	130,1
2015	63,1	100,8	60,8	98,4	57,4	100,9	55,1	98,6	9,0	97,8	9,4	98,9
2016	62,8	99,5	60,9	100,2	57,0	99,3	54,9	99,6	9,2	102,2	9,7	103,2

*Джерело: [12]

Щодо рівня зайнятості, то тенденції для сільського населення залишилися беззмінними. Так, за період 2012-2016 роки значення показника знизилася із 62,7% до 54,9% (у міських поселеннях – з 63,3% до 62,8%). Однак для населення працездатного віку цей показник дещо вищий і становить 61,6% (у міських поселеннях – 65,6%). Ця залежність впливає на підвищення рівня безробіття, яке для сільського населення за досліджуваний період (2012-2016 рр.) зросло з 7,4% до 9,7% (або на 2,1 в.п.). У міських поселеннях підвищення відбулося лише на 1,6 в.п.

Визначені тенденції значною мірою впливають на такий соціально-економічний аспект життєдіяльності сільського населення як дохідність, що можна вважати джерелом високого рівня

життя людей, забезпечення платоспроможного споживчого попиту тощо.

Згідно статистичних спостережень середньомісячні доходи одного домогосподарства на сільських територіях у 2016 році становили понад 6,1 тис. грн, в т.ч. 4,9 тис. грн – грошові доходи, або 80,3 відсотків. За останні п'ять років доходи сільських домогосподарств зросли на 2,4 тис. грн (грошові – 1,6 тис. грн), або 164,8% (148,5%). У домогосподарствах із міських поселень у 2016 році доходи склали 6,0 тис. грн, при цьому грошові доходи дорівнюють 5,6 тис. грн (93,3%). Тобто насправді реальні доходи сільського населення є на 12,5 відсотків нижчими, ніж міського населення, оскільки в доходах у негрошовій формі найбільшу частку становить вартість спожитої продукції, отриманої з особистого підсобного господарства – 11,8% (у міських поселеннях – лише 1,7%) [11].

Якщо розглядати структуру доходів сільських домогосподарств, то найбільшу частку займають: оплата праці – 32,5%, пенсії – 20,4%, вартість спожитої продукції, отриманої з особистого підсобного господарства та від самозаготівель – 11,8%, доходи від підприємницької діяльності та самозайнятості – 8,3%, пільги та субсидії безготівкові на оплату житлово-комунальних послуг, електроенергії та палива – 6,2% тощо. Якщо порівнювати їх значення із 2012 роком, то вони змінилися на стільки в.п., відповідно: -6; -5,4; 1,9; -0,9 та 5,8. На практиці це означає, що за досліджуваний період значно скорочується населення, яке офіційно працює як наймані працівники, чисельність сільського населення поступово скорочується, зокрема старшого і похилого віку; все менше населення займається особистою трудовою діяльністю на землі, а також виникає залежність від наданих пільг та субсидій від держави.

Часткову відповідь на порушені нами проблеми дає показник неформальної зайнятості сільського населення в кількості більш ніж 2 млн осіб. Більшість з них це особи, яких держава масово віднесла до категорії самозайнятих лише за ознаками прикріплення до селянського двору та наявності земельної ділянки. При цьому, не створені належні умови розвитку сімейних ферм, інших позааграрних видів діяльності малого і середнього підприємництва та продуктивної зайнятості вивільнених працівників з реформованих підприємств [9].

Не менше значення для створення необхідних умов для життєдіяльності людини в сільській місцевості має соціальна інфраструктура. Нинішній її стан зумовлює скорочення розширеного відтворення як трудового та ресурсного потенціалу сільських територій, так і їх (цих територій) спустіння [13]. В Україні протягом усіх років незалежності соціальна сфера недофінансовується, а тим паче на сільських територіях, що й зумовлює її незадовільний стан. Серед основних причин цього потрібно назвати такі:

- недотримання державних гарантій щодо достатнього фінансування з бюджету закладів соціальної сфери, необхідного для забезпечення їхнього нормативного функціонування;
- жорсткий контроль казначейства за використанням як бюджетних, так і позабюджетних ресурсів, що не сприяє здійсненню ефективної фінансово-господарської діяльності;
- відсутність залежності між обсягом виділених бюджетних ресурсів та якістю послуг, які надають об'єкти соціальної сфери тощо [1].

Таким чином, переважання несприятливих тенденцій в економічному й соціальному розвитку сільських територій загрожує виникненням незворотних деструктивних змін та кризових явищ у цих підсистемах, що потребує застосування дієвого організаційно-економічного механізму регулювання з метою ліквідації небажаних закономірностей. Водночас, діяльність суб'єктів управління на різних рівнях повинна забезпечувати збереження сприятливих тенденцій розвитку, що виявляються, посилення їх інтенсивності та часової тривалості. Для досягнення поставленої мети, на наш погляд, слід вирішити цілу низку завдань, які за наявних проблем потребують оптимального поєднання ринкового механізму та дієвого механізму державного регулювання.

У зв'язку із цим, для прикладу, в 1990-х роках країни Європейського Союзу почали реалізувати філософію сталого розвитку сільських територій та багатофункціональності сільського господарства. Лише у 2014-2020 роках на заходи сільського розвитку ЄС запланував виділити

95,6 млрд євро, що становить 23,4 бюджету Спільної аграрної політики спільноти. Україні для відновлення сільського розвитку треба коштів разів у двадцять менше [5].

Про усвідомлення масштабів бідності, соціального відчуження, безробіття, трудової еміграції, демографічної кризи та необхідності вирішення соціально-економічних проблем сільських територій, особливо в умовах реалізації Угоди про асоціацію України з Євросоюзом, свідчать розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 вересня 2015 р. № 995-р «Про схвалення Концепції розвитку сільських територій» [6] та від 16 березня 2016 р. №161 «Про схвалення Стратегії подолання бідності» [14]. Цими документами чи не вперше державними органами влади сільські території визнано окремими об'єктами регулювання їхнього функціонування і розвитку, а також зобов'язано усі заінтересовані центральні органи виконавчої влади щороку забезпечити розроблення та подання на затвердження планів заходів щодо реалізації стратегії подолання бідності населення, за межу якої потрапляє майже чверть усього населення України [9].

Загалом вони мали б передбачати відповідні напрями соціально-економічної політики держави щодо забезпечення подолання бідності, стимулювання зайнятості та забезпечення рівних можливостей щодо якісної охорони здоров'я, безпеки, особистого розвитку та дозвілля сільського населення; поліпшення добробуту мешканців сільських територій; зменшення міграції населення із сільської місцевості; формування якісної мережі соціальної інфраструктури сільських територій у всіх регіонах України; раціонального використання природних ресурсів, зокрема землі, води, повітря та енергії тощо.

Висновки і перспективи.

Таким чином, до основних напрямів подальшого розвитку сільських територій та регулювання функціонального стану їх економічної та соціальної сфер слід віднести заходи, що реалізовуватимуться на засадах концепції сталого розвитку, а саме: розмежування заходів підтримки аграрного сектору економіки і сільських територій; підтримка підприємництва (сільськогосподарського і несільськогосподарського) у сільській місцевості; формування ефективної та прозорої системи державної підтримки сільського господарства, яка б гарантувала рівні умови діяльності для всіх сільськогосподарських виробників незалежно від їхніх видів, типів, розмірів, форм власності та господарювання; мотивація розвитку підприємництва та аграрного ринку шляхом стимулювання підвищення купівельної спроможності населення через зростання заробітної плати і пенсій громадян; спрямування державної підтримки на підвищення рівня облаштування соціальної сфери життя сільського населення; врегулювання питань раціонального використання та охорони природних ресурсів сільських територій. Це сприятиме вирішенню значної кількості проблем функціонування сільських територій та створить ефективні передумови для їх розвитку.

Список використаних джерел

1. Гаращук О.В., Куценко В.І. Соціальна сфера – важливий чинник відродження сільських територій: стан, проблеми, шляхи їх розв'язання. *Економіка розвитку*. 2015. № 1 (73). С. 14-20.
2. Губені Ю. Розвиток сільських територій: деякі аспекти європейської теорії і практики. *Економіка України*. 2007. № 4. С. 62-70.
3. Демографічна ситуація в Україні у 2016 році. URL: http://database.ukrcensus.gov.ua/PXWEB2007/ukr/publ_new1/2017/dem_2016.pdf. (дата звернення : 10.08.2018).
4. Демографічний щорічник «Населення України за 2016 рік». Державна служба статистики України. URL: https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publnasel_u.htm. (дата звернення : 10.08.2018).
5. Карпенко Олександр. ЄС протягом 2014-2020 років виділить на сільський розвиток 95,6 млрд євро. А Україна? 2017. URL: <http://infoindustria.com.ua/yes-protyagom-2014-2020-rokiv-vidilit-na-silskiy-rozvitok-95-6-mlrd-yevro-a-ukrayina>. (дата звернення : 10.08.2018).
6. Концепція розвитку сільських територій, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 вересня 2015 р. № 995-р. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995-2015-%D1%80>. (дата звернення : 10.08.2018).
7. Лісовий А.В. Державне регулювання розвитку сільських територій : монографія. Київ : Дія, 2007.

400 с.

8. Малік М.Й., Пулім В.А. Концептуальні засади розвитку сільських територій. URL: vadyba.asu.lt/8/156.pdf. (дата звернення : 10.08.2018).

9. Могильний О.М., Демчак І.М. Стан сільських домогосподарств та зайнятості в сільських територіях: причини та наслідки державного регулювання в період аграрних реформ. *Економіка та держава*. 2018. № 6. С. 10-16.

10. Павлов О. І. Сільські території України: функціонально-управлінська модель: монографія. Одеса: Астропринт, 2009. 344 с.

11. Статистичний збірник «Витрати і ресурси домогосподарств України» за 2012-2016 рр. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>. (дата звернення : 10.08.2018).

12. Статистичний збірник «Економічна активність населення України» за 2012-2016 рр. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>. (дата звернення : 10.08.2018).

13. Статистичний збірник «Соціально-економічне становище сільських населених пунктів України». Київ: Державна служба статистики України, 2014. 187 с.

14. Стратегія подолання бідності, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 березня 2016 р. № 161-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npras/248898080>. (дата звернення : 10.08.2018).

15. Черевко І. Проблеми і перспективи розвитку сільських територій в Україні. *Аграрна економіка*. 2012. Т. 5. № 3-4. С. 95-100.

16. Чопенко В.М. Знелюднення сільських територій України в умовах соціально-демографічної кризи. *Економіка АПК*. 2016. № 1. С. 63-70.

17. Юрчишин В.В. Сільські території як системоутворюючі фактори розвитку аграрного сектора економіки. *Економіка АПК*. 2005. № 3. С. 3–10.

Статтю отримано: 12.08.2018 / Рецензування 15.09.2018 / Прийнято до друку: 21.09.2018

Ivan Balaniuk

Dr.Sc. (in Economics), Professor, Head at the Department
Department of Accounting and Auditing
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ivano-Frankivsk, Ukraine
E-mail: ifbalaniuk@gmail.com

Olha Dovhan

Junior Researcher
Scientific and Technological Department of Agrarian Economics, Information
and Analytical Work, Marketing and Innovation Transfer
Ternopil State Agricultural Experimental Station
of Institute of Feed Research and Agriculture of Podillya of NAAS
Ternopil, Ukraine
E-mail: dovhanom@gmail.com

SOCIAL AND ECONOMIC PREREQUISITES FOR THE DEVELOPMENT OF RURAL AREAS OF UKRAINE: MODERN DIMENSION AND DEVELOPMENT PROSPECTS

Abstract

The economic and agrarian reforms carried out in Ukraine have led to negative consequences in the development of rural areas that have a direct impact on the state and functioning of the rural population of Ukraine. These include such significant changes as: constant decrease in the number of rural population, the low level of their lives, degradation and the extinction of the villages, lack of development of social infrastructure, overwhelming agricultural specialization of the economy of territories and the like. The problems of the rural areas of Ukraine are significant on today, have acquired a national scale and the threatening critical character. Rural communities cannot resolve these issues, as they do not have the necessary powers and tools to ensure the further development of rural areas and the needs of the rural population.

The methodology of the research is based on the dialectical and systematic approaches to scientific knowledge and general theoretical understanding of the status and functioning of the rural territories of Ukraine. The scientific developments of domestic scientists on theoretical and methodological provision of assessment and the substantiating of the development

of rural territories is the methodological basis of the research.

The main components of the current state of functioning of the social and economic spheres of rural territories of Ukraine are revealed. The basic cause-effect relationships between the results of government policy and negative manifestations in the life of the rural population are established.

Further research in analyzed sphere it is advisable to focus on a clearer justification of problems and directions of their solution through the implementation of the concept and strategy for the development of rural territories, introduction of an effective organizational and economic mechanism of their becoming.

Keywords: rural territories, rural population, estimation, social and economic development, strategy, concept.

References

1. Garashchuk, O.V., & Kutsenko, V.I. (2015). Sotsialna sfera – vazhlyvyi chynnyk vidrodzhennia silskykh terytorii: stan, problemy, shliakhy yikh rozviazannia [The social sphere as an important factor of the revival of rural areas: condition, problems, solutions]. *Ekonomika rozvytku* [Economics of Development], 1 (73), 14-20. [in Ukrainian]
2. Hubeni, Yu. (2007). Rozvytok silskykh terytorii: deiakі aspekty yevropeiskoi teorii i praktyky [Rural Development: some aspects of theory and practice of European]. *Ekonomika Ukrainy* [Economics of Ukraine], 4, 62-70. [in Ukrainian]
3. Demografichna sytuatsiia v Ukraini u 2016 rotsi. *database.ukrcensus.gov.ua*. Retrieved from http://database.ukrcensus.gov.ua/PXWEB2007/ukr/publ_new1/2017/dem_2016.pdf. [in Ukrainian]
4. Demografichnyi shchorichnyk «Naselennia Ukrainy za 2016 rik». Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. *ukrstat.org*. Retrieved from https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publnasel_u.htm. [in Ukrainian]
5. Karpenko, Oleksandr. (2017). YeS protiahom 2014-2020 rokiv vydilyt na silskyi rozvytok 95,6 mlrd yevro. A Ukraina? *infoindustria.com.ua*. Retrieved from <http://infoindustria.com.ua/yes-protyagom-2014-2020-rokiv-vidilit-na-silskyi-rozvitok-95-6-mlrd-yevro-a-ukrayina>. [in Ukrainian]
6. Kontsepsiia rozvytku silskykh terytorii, skhvalena rozporiadzhenniam Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 23 veresnia 2015 r. № 995-r. *zakon0.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995-2015-%D1%80>. [in Ukrainian]
7. Lisovyi, A.V. (2007). Derzhavne rehulivannia rozvytku silskykh terytorii: monohrafiia [The state regulation of rural development: monograph]. Kyiv: Diia. [in Ukrainian]
8. Malik, M.Y., & Pulim, V.A. Kontseptualni zasady rozvytku silskykh terytorii. *vadyba.asu.lt*. Retrieved from <https://vadyba.asu.lt/8/156.pdf>. [in Ukrainian]
9. Mohylnyi, O. M., & Demchak, I. M. (2018). Stan silskykh domohospodarstv ta zainiatiosti v silskykh terytoriakh: prychny ta naslidky derzhavnogo rehulivannia v period ahramykh reform [The state of rural households and employment in rural areas: the causes and effects of the government regulation during agrarian reforms]. *Ekonomika ta derzhava* [Economy and the state], 6, 10-16. [in Ukrainian]
10. Pavlov, O.I. (2009). *Silski terytorii Ukrainy: funktsionalno-upravlinska model: monohrafiia* [Rural territories of Ukraine: functionally-administrative model: monograph]. Odesa, Ukraine: Astroprint. [in Ukrainian]
11. Statystychnyi zbirnyk «Vytraty i resursy domohospodarstv Ukrainy» za 2012-2016 rr. *www.ukrstat.gov.ua*. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua>. [in Ukrainian]
12. Statystychnyi zbirnyk «Ekonomichna aktyvnist naselennia Ukrainy» za 2012-2016 rr. *www.ukrstat.gov.ua*. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua>. [in Ukrainian]
13. Statystychnyi zbirnyk «Sotsialno-ekonomichne stanovyshche silskykh naselenykh punktiv Ukrainy» [Statistical collection "Social and economic the situation of rural settlements of Ukraine"] (2014). Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. [in Ukrainian]
14. Stratehiia podolannia bidnosti, skhvalena rozporiadzhenniam Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 16 bereznia 2016 r. № 161-r. *www.kmu.gov.ua*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/248898080>. [in Ukrainian]
15. Cherevko, I. (2012). Problemy i perspektyvy rozvytku silskykh terytorii v Ukraini [Problems and prospects of development of rural territories in Ukraine]. *Ahrama ekonomika* [Agrarian Economy], 5, 3-4, 95-100. [in Ukrainian]
16. Chopenko, V.M. (2016). Zneliudnennia silskykh terytorii Ukrainy v umovakh sotsialno-demografichnoi kryzy [Reduction of the population in the rural territories of Ukraine within the framework of social and demographic crisis]. *Ekonomika APK* [The economy of the AIC], 1, 63-70. [in Ukrainian]
17. Yurchyshyn, V.V. (2005). Silski terytorii yak systemoutvoriuiuchi faktory rozvytku ahramoho sektora ekonomiky [Rural areas as system-forming factors for the agrarian sector of the economy]. *Ekonomika APK* [The economy of the AIC], 3, 3-10. [in Ukrainian]

Received: 08.12.2018 / Review 09.15.2018 / Accepted 09.21.2018